

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 330.341.1

*Ценклер Н.І.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку,
Ужгородський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

РЕГІОН: ПОЛІАСПЕКТНІСТЬ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ

Постановка проблеми. У сучасних умовах у світових соціально-економічних процесах мають місце два протилежно спрямовані вектори розвитку: глобалізація і регіоналізація. Ці складні поліаспектні і взаємопов'язані явища присутні у всіх без винятку сферах суспільного життя і повинні враховуватись при визначенні стратегій розвитку на усіх рівнях державного регулювання.

Взаємозв'язок процесів глобалізації та регіоналізації соціально-економічних процесів відображають інтеграційні зв'язки, які, розвиваючись у регіональних межах із властивою регіональною специфікою, формують міжнародні блоки, розвиток економічних відносин між якими в перспективі буде спрямованим на повномасштабну глобалізацію [1]. Підтвердженням очевидності взаємозв'язку глобалізації та регіоналізації можна вважати тезу М. Долішнього, П. Беленького і Н. Гомольської, стосовно розуміння регіоналізації як своєрідної сходинки у послідовному русі розширення економічної діяльності до глобальних світових масштабів [2, с. 10].

На думку С. О. Тульчинської, «баланс рівноваги у державі, її цілісність і розвиток можуть бути забезпечені лише за умови врахування всієї сукупності інтересів регіонів, дієвості та ефективності регіональної політики й механізмів її практичної реалізації» [1]. Зростання й повноцінне усвідомлення ролі регіонів як середовища розширеного відтворення зумовлює необхідність дослідження й розвитку їхнього потенціалу, специфіки функціонування та взаємозв'язків з іншими регіонами, місця в загальнодержавному господарському комплексі загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти регіоналістики висвітлені у працях таких науковців, як О. Бей, В. Борденюк, В. Вакулєнко, Т. Будзінський, З. Варналій, Ю. Верланов, Я. Верменич, В. Воротін, В. Гудак, Б. Данилишин, М. Долішній, М. Лендъєл, В. Литвин, П. Качур, В. Керецман, Є. Кисельов, Є. Кіш, О. Коротич, А. Круглашов, В. Куйбіда, В. Малиновський, В. Мамонова, К. Мезенцев, Ю. Наврузов, В. Нудельман, М. Пістун, С. Романюк, Д. Стеченко, Т. Татаренко, А. Ткачук. Серед науковців, праці яких присвячені питанням регіональної економіки, можна назвати: О. Амошу, П. Беленького, П. Бубенка, В. Василенка, С. Вовканича, З. Герасимчук, М. Долішнього, С. Злупка, Б. Кваснюка, М. Козоріз, Ю. Макогона, В. Мельника, О. Осауленка, В. Пилу, В. Поліщука, В. Симоненка, Д. Стеченка, М. Тимчука, В. Чужикова, М. Чумаченка, А. Шевчука та ін. Однак, не зважаючи на значний науковий досвід дослідження регіональної проблематики, її окремі аспекти потребують подальшого теоретичного й методологічного обґрунтування.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз поняття «регіон», доведення поліаспектності змісту цього поняття та пропонування його авторського тлумачення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «регіон» є широко поширеним у різних галузях знань і вживається з метою виділення окремих територій за певними ознаками. Назва терміну «регіон» походить від латинського «region», що означає – край, країна, область, округ [3].

Однак, незважаючи на активне застосування у різних сферах суспільного життя, термін «регіон» не має однозначного й загальноприйнятого трактування і за різними джерелами у науковій літературі налічується близько 100 тлумачень цього поняття [4]. Зокрема, В. Керецман зазначає, що залежно від галузі науки, мети наукових досліджень і методологічних підходів виправданим є специфічне трактування терміна «регіон», і у жодній із сучасних наук немає єдиного підходу до цього поняття [5, с. 59].

Як наголошує В. Малиновський, одним із перших теоретиків-регіоналістів вважається Йоганн Генріх фон Тюнен [6]. У праці «Ізольована держава у її відносинах з сільським господарством і національною економікою», яка була опублікована у 1826 р., Й. Тюнен запропонував визначення територіально-економічних меж регіону радіусом ринку [7].

Дослідження регіональної проблематики в Україні також має тривалу історію. Перші схеми регіонального розмежування на основі географічного та етнографічного принципів були здійснені

М. Драгомановим ще у кінці XIX ст. – вчений виділив область як вищу адміністративно-територіальну одиницю.

Як зазначає Петрова І. В., у довідкових та енциклопедичних виданнях, що мають універсальний характер, визначення регіону є розпливчатими та неконкретними [3]. Зокрема, у Великій радянській енциклопедії регіон розглядається як велика індивідуальна територіальна одиниця (природна, економічна, політична та ін.); в Українській радянській енциклопедії під регіоном розуміється територія земної кулі з характерним комплексом ознак, а у Радянському енциклопедичному словнику регіон визначено як «територію (акваторію), інколи значну за розмірами, яка не завжди є таксономічною одиницею в якійсь системі». Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає регіон як територіальну одиницю (район, область, зона), що вирізняється з-поміж інших таких же одиниць специфічними ознаками (географічними, геологічними, етнографічними, економічними та ін.).

Зазначимо, що у національній економічній науці категорія «регіон» стала предметом дослідження порівняно недавно, оскільки раніше найбільш звичними і вживаними були близькі за змістом до регіону терміни «територія» і «район». Як результат, концепції регіональної економіки отримали розвиток лише у другій половині XX століття [1].

У найбільш загальному розумінні, регіон – територія, якій властива спільність природних, соціально-економічних, національно-культурних та інших умов. Як зазначає С. О. Тульчинська, термін «регіон» з'явився дещо пізніше, ніж «район» і протягом тривалого часу поняття регіону вживалося як його синонім. Однак у теперішній час термін «регіон» є більш вживаним, оскільки може застосовуватись і як синонім району, і для означення певних територій, що за своїми ознаками не відповідають прийнятій системі територіального поділу [1].

Загалом, поняття «регіон» можна трактувати як певну територію з притаманними їй природно-географічними характеристиками і специфічною спрямованістю розвитку продуктивних сил. Таку думку відображає визначення Ф. Кожуріна, який вказує, що під регіоном потрібно розуміти певну частину народногосподарського комплексу країни, що відрізняється географічними умовами і природно-ресурсною спеціалізацією [8, с. 5].

У словнику з регіональної політики регіон визначено як територію, яка відрізняється від інших територій за рядом ознак і характеризується певною цілісністю та взаємопов'язаністю її складових елементів. Регіони виділяються з території відповідно до певних цілей і завдань, найголовнішою з яких є управління розвитком регіону. Регіони можуть бути будь-якого розміру – від міста (або району у великому місті) до величезних регіонів всередині континенту [9].

Однак, слід зазначити, що наукових працях поняття «регіон» має значну кількість авторських трактувань і дискусії стосовно розуміння суті регіону як наукової категорії значно активізувались в останні роки. Як слушно зазначає С. О. Тульчинська, «розширене трактування категорії «регіон» зумовлюється не тільки авторським розумінням цієї дефініції, але й тим, що вона може мати географічну, економічну, екологічну, адміністративно-територіальну, історико-етнографічну, соціологічну природу, що значно розширює методологічні рамки дослідження сутності вищезгаданого поняття» [1].

Загалом, як і усі наукові поняття, термін регіон вживається у широкому і вузькому розумінні. У широкому розумінні регіоном вважається:

а) умовно виділений простір, що відрізняється від прилеглої території природними або набутими властивостями;

б) окремі історико-етнографічні територіальні комплекси, які, як правило, не співпадають із сучасними адміністративно-територіальними утвореннями;

в) широкі міждержавні територіальні масиви, що відрізняються певною спільністю своєї історичної долі, своєрідним національно-етнічним складом, культурно-конфесійними чи політичними ознаками [6].

У вузькому розумінні під терміном «регіон» розуміють адміністративно-територіальні одиниці окремих держав, межі яких встановилися, як правило, в результаті дії політичних або економічних чинників. У такому контексті, як зазначає Верменич Я. В., поняття «регіон» має три виміри:

1) макрорегіони – групи сусідніх областей, об'єднаних спільністю історико-географічних чинників, ресурсів, структури й організації господарства;

2) мезорегіони, що загалом відповідають території області;

3) мікрорегіони, кожен з яких є своєрідною природно-економічною, етносоціальною частиною області [10, с. 124].

Проаналізуємо деякі найбільш часто згадувані у науковій літературі визначення цього терміну. Так, зокрема, Е. Алаєв розуміє регіон як територію, яка за сукупністю елементів, що її насичують, відрізняється від інших територій і характеризується єдністю, взаємопов'язаністю елементів, що її складають, цілісністю [11].

На думку М. Некрасова під регіоном слід розуміти велику частину території країни з відносно однорідними природними умовами і характерною спрямованістю розвитку продуктивних сил на основі поєднання комплексу природних ресурсів з наявною і перспективною соціальною інфраструктурою [12, с. 29].

За О. Гранбергом регіоном може називатись територія, яка характеризується певною цілісністю, взаємопов'язаністю її складових і відрізняється від інших територій специфічними ознаками [3].

В. Долятовський пропонує розглядати регіон як територіально-економічний комплекс, що має обмежені внутрішні ресурси, власну структуру виробництва та певні потреби у зв'язках із зовнішнім середовищем [3].

І. Арженовський розглядає регіон як частину території країни, що виділилася у процесі суспільного поділу праці, характеризується спеціалізацією на виробництві тих чи інших товарів і послуг, спільністю і специфічним відносно інших територій характером відтворювального процесу, комплексністю і цілісністю господарства, наявністю відповідних органів управління [3].

В. Керецман вважає, що регіоном є певна територія в межах однієї чи декількох держав, яка є однорідною за певними критеріями (економічними, демографічними, екологічними, етнічними, соціальними, культурними) і за цими критеріями відрізняється від інших територій [5].

А. М. Тищенко, І. А. Кизим, А. І. Кубах, Є. В. Давискиба визначають регіон як територіальне утворення, яке має чітко окреслені адміністративні кордони, в межах яких відтворюються соціальні та економічні процеси забезпечення життєдіяльності населення, обумовлені місцем регіону в системі територіального і суспільного поділу праці [4, с. 13].

В. Малиновський регіон визначає як вищу адміністративно-територіальну одиницю держави, для жителів якої характерна наявність спільних політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів, з метою представлення та задоволення яких створюються органи публічної влади регіонального рівня [6, с. 169].

П. Бубенко, аналізуючи загальні принципи становлення і розвитку регіонів, відзначає, що кордони регіонів і межі одиниць адміністративно-територіального устрою можуть не співпадати. «Уявлення про регіон, – зазначає дослідник, виникає тоді, коли на деякій території створюються і реалізуються програми будь-якої конкретної діяльності (чи комплексу видів діяльності): господарської, культурної, освітньої, військової та ін., що має метою формування будь-яких специфічних характеристик життя на цій території. І тоді регіон визначається як територія, на якій розгорнута відповідна програма, що перетворить один чи кілька аспектів (факторів) життєдіяльності цієї території» [13, с. 26-27].

У визначенні В. Бильчака і В. Захарова регіон – «це соціально-економічна просторова цілісність, що характеризується структурою виробництва всіх форм власності, концентрацією населення, робочих місць, духовного життя людини з розрахунку на одиницю простору і часу, має місцеві органи управління своєю територією» [14, с. 13].

С. Романюк під регіоном розуміє «найбільшу адміністративно-територіальну одиницю субнаціонального рівня, яка має виборну владу, юридичну незалежність та власний бюджет» [15, с. 3].

На думку В. Шилова, регіон є соціально-економічним організованим простором з конкретною природно-географічною територією, з притаманним відповідним типом виробництва, специфічними історико-культурними та демографічними особливостями, адміністративно-політичною територією розміщеною у відповідних кордонах регіону, де діє єдине коло нормативно-правової бази [16, с. 50].

На думку В. Малиновського, у сучасних умовах категорія «регіон» розглядається з різних позицій, усю сукупність яких умовно можна поділити на такі, що базуються на суто адміністративних принципах поділу або на наявності схожих або взаємодоповнюваних характеристик у межах визначених територій. На основі аналізу визначень регіону, які існують в сучасній науковій літературі автор здійснив їх групування за низкою ознак, зокрема таких:

а) територіальної – регіон як територіально-просторова одиниця (Б. Хорев, Ф. Кожурін, В. Сігов, М. Чумаченко);

б) політичної – регіон як область політичного простору, що відрізняється особливою політичною організацією або (та) наявністю особливого політичного інтересу (В. Ребкало, Л. Шкляр);

в) політико-правової – регіон як територіальна основа організації органів публічної влади (В. Борденюк); регіон як територіально-політична система (Т. Татаренко);

г) адміністративної – регіон як вища (найбільша) адміністративно-територіальна одиниця держави, що має виборну владу, юридичну незалежність та власний бюджет (С. Романюк, Л. Зайцева); регіон як управлінська система, наділена відповідною компетенцією (М. Глазирін, І. Котляров, А. Липко, К. Миско);

ґ) економічної – регіон як територіально-спеціалізована, адміністративно окреслена частина економіки країни, що характеризується єдністю та цілісністю відтворюваних процесів і управління (В. Воротін);

д) соціальної – регіон як соціально-територіальна спільнота, що характеризується локалізацією єдиних суспільних відносин, соціальною спільністю людей (Я. Щепанський); регіон як співтовариство людей із виробленими упродовж тривалої історичної еволюції механізмів відтворення, груповою ідентичністю, правовими та етичними нормами (В. Литвин);

е) культурно-етнічної – регіон як частина території країни з певним відмінностями природно-кліматичних умов життєдіяльності, історії етнічного складу населення, мови, культури, релігії та інших

факторів, що в процесі взаємодії набувають інтегративного, системного характеру і відображають своєрідність даної території (Я. Верменич, М. Пірен, С. Саханенко) [6].

Якщо розглянути нормативно-правові акти, то у Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» поняття «регіон» вживається в наступному значенні «територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя» [17]. Ще один варіант визначення поняття «регіон» на законодавчому рівні наведено у розпорядженні Президента України «Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України», в якому регіон вживається як частина території країни, яка характеризується комплексом властивих їй природно-географічних, економічних та інших ознак. Регіон може збігатися з кордоном адміністративно-територіальної одиниці або об'єднувати території кількох таких одиниць [18].

Національна статистика пропонує розрізнати два класи регіонів [6]: 1) адміністративно-територіальні (регіони базового чи первинного поділу);

2) регіони вторинного територіального поділу (ті, які виділяються за культурно-етнічними, природно-ресурсними, географічними ознаками, особливостями економічної діяльності або сфери впливу спеціально організованих органів управління).

На наш погляд, з точки зору міжнародних інтеграційних процесів категорія «регіон» має розглядатися у дещо ширшому розумінні, ніж це прийнято у вітчизняній регіональній економіці. Зрозуміло, що із точки зору національної економіки, як сукупності взаємопов'язаних регіональних суспільних систем, регіони найдоцільніше розглядати у рамках наявної системи адміністративно-територіального устрою. Такий підхід забезпечує можливість налагодження чіткої системи розробки, реалізації та контролю за результатами низки державних стратегій і програм, а також дозволяє здійснювати постійний моніторинг та внутрішньодержавні міжрегіональні порівняння.

У той же час, вийшовши за рамки прийнятого у національній економічній науці дискурсу, розглядаючи регіональну структуру держави «ззовні», необхідно відзначити, що виділення певних суспільно-територіальних одиниць буде значно відрізнятись від наявної системи адміністративно-територіального устрою. Варто зауважити, що подібні підходи до просторової структуризації національної економіки були поширеними у 1970-80-х рр. та пов'язані із розробкою і впровадженням різноманітних схем економічного районування. Незважаючи на те, що в сучасних умовах управління національною економікою розроблені схеми не мають вираженого практичного значення, а виділені на їх основі структурні одиниці не є суб'єктами державного регулювання економіки, у методологічному відношенні вказаний підхід все ж має певну цінність для розуміння ролі регіонів держави у міжнародних інтеграційних процесах.

Як слушно зауважує І. Брикова, однією з центральних проблем сучасної теорії міжнародної конкуренції є вирішення дилеми: виступають регіони виключно у ролі конкурентного середовища діяльності окремих компаній чи є самостійними учасниками глобальних конкурентних відносин [19, с. 61].

Прихильники першого підходу (П. Кругман, М. Портер та ін.) розглядають регіон як територію, що характеризується певними стійкими характеристиками, які неможливо змінювати відповідно до динаміки ринкової кон'юнктури. Отже, регіон з усіма властивими йому характеристиками є лише місцем розташування та функціонування окремих підприємств [20; 21].

Представник другого підходу Р. Камані стверджує, що «в глобальній економіці регіони не лише виступають економічним ареалом діяльності місцевих компаній, а й відіграють ключову роль в процесі акумуляції та дифузії знань, сприяють інтеркорпоративній взаємодії та виникненню новітніх форм бізнесу, тобто виступають активними самостійними суб'єктами конкурентних відносин» [22, с. 2396]. Власне такий підхід до трактування суті регіону з точки зору євроінтеграційних процесів, на наш погляд, є найбільш адекватним до сучасних умов розвитку світової економіки, а отже й придатним для наших подальших теоретичних узагальнень.

Важливим із точки зору сучасних євроінтеграційних процесів є також соціальний вимір регіоналістики.

Р. Матиковскі (1997), зокрема, розглядає регіональну свідомість як частину свідомості суспільної, що пов'язана із усвідомленням окремішності певного регіону чи суспільної групи. Таким чином у свідомості мешканців регіону формується певний ментальний образ, який містить просторові уявлення про регіон, регіональну самоідентифікацію населення, стереотипи та символи притаманні для регіону [23, с. 198, 205].

Такому тлумаченню регіону як простору суспільної свідомості протистоїть інституційне трактування, що пов'язує формування та функціонування регіональних суспільних систем із діяльністю певних організацій, що мають в межах конкретного регіону інтегративну функцію. У цьому контексті регіон розглядається як обмежена частина території із певними адміністративно визначеними кордонами та органами управління, що здійснюють відповідно до чинного законодавства свої повноваження у межах своєї юрисдикції.

Окремо, на наш погляд, варто також зупинитися на природно-географічному аспекті регіоналізації, який, з одного боку, мало пов'язаний із євроінтеграційними процесами, а з іншого –

зумовлює формування економічного потенціалу території, її бренду та інтенсифікує міжнародні економічні зв'язки.

Очевидно, що оптимальним варіантом трактування концепції регіону в сучасних умовах є поєднання усіх трьох описаних підходів. Отже, регіон повинен розглядатися як обмежена частина простору, що має історико-культурну ідентичність відображену у суспільній свідомості населення, спільні риси природно-географічного потенціалу та соціально-економічного розвитку, а також може бути об'єднана спільними поліфункціональними інституціями.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, проаналізувавши сучасні, викладені у наукових джерелах визначення поняття «регіон», можна підсумувати, що під вищезгаданим поняттям розуміються різноманітні просторові системи різних масштабів – від групи держав до кількох невеликих за площею адміністративно-територіальних одиниць і навіть їх частин, що характеризується спільністю території, населення, історії, культури, економічного розвитку та напрямків вирішення проблематики. В свою чергу, регіональна економіка акцентує основну увагу на дослідженні специфіки регіональних характеристик, що обумовлюють потенційні переваги розвитку регіону.

Бібліографічний список

1. Тульчинська С.О. Підходи до визначення поняття «регіон» в сучасних умовах / С.О. Тульчинська // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – 2012. – № 6 [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1201>
2. Долішній М.І. Стратегічні фактори глобальної конкуренції і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіонів / Долішній М.І., Бельський П.Ю., Гомельська Н.І. // Конкурентоспроможність: проблеми науки і практики : [монографія]. – Харків : ІНЖЕК, 2006. – С. 9-31.
3. Регіон як одиниця соціально-економічного простору [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15980319/ekonomika/region_odinitsya_sotsialno-ekonomichnogo_prostoru#41
4. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика : [монографія] / [Тищенко А.Н., Кизим И.А., Кубах А.И., Давыскиба Е.В.]. – Х. : ИД «ИНЖЕК», 2005. – 176 с.
5. Керецман В.Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти / Українська академія держ. управління при Президентові України / В.Ю. Керецман. – К. : Видавництво УАДУ, 2002. – 188 с.
6. Малиновський В. Концептуалізація поняття "region" / В. Малиновський // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2012. – Вип.4. – С. 163-170.
7. Экономическая Энциклопедия. Политическая экономия. В четырёх томах / [под ред. Румянцева А.М.]. – М. : "Советская Энциклопедия", 1972. – Т.1. – 560 с.
8. Кожурин Ф.Д. Совершенствование регионального управления / Ф.Д. Кожурин. – М. : Знание, 1990. – 64 с.
9. Словник з регіональної політики // Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень ЄвроРегіо Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu.prostir.ua/library/1405.html>
10. Верменич Я.В. Історична регіоналістика в Україні: спроба концептуального аналізу / Я.В. Верменич ; НАН України. Ін-т історії України. – К., 2001. – 232 с.
11. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М. : Мысль, 1983. – 350 с.
12. Некрасов Н.Н. Региональная экономика / Н.Н. Некрасов. – М. : Экономика, 1978. – 382 с.
13. Бубенко П.Т. Регіональні аспекти інноваційного розвитку : [монографія] / П.Т. Бубенко. – Х. : НТУ «ХПІ», 2002. – 316 с.
14. Движение регионов России к инновационной экономике / [под ред. А.Г. Гранберга, С.Д. Валентя]. – М. : Наука, 2006. – 402 с.
15. Романюк С.А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Регіональні дослідження : [монографія] / С.А. Романюк. – К. : УАДУ, 2001. – 112 с.
16. Шилов В. Три подхода к понятию «Регион» / В. Шилов // Регион. Проблемы и перспективы. – 1997. – № 4. – С. 50-51.
17. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005р. № 2850-IV // ВВР України. – 2005. – № 51. – ст. 548.
18. Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України : Розпорядження Президента України від 30.09.1999 р. № 241/99-рп, остання редакція від 16.02.2000 р. [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/241/99-%D1%80%D0%BF>
19. Брикова І.В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону / І.В. Брикова // Економіка та підприємництво. – 2005. – №15. – С. 61-70.
20. Krugman P. Making sense of the competitiveness debate / P. Krugman // Oxford Review of Economic Policy. – 1996. – no.12(3). – p. 17-25.
21. Портер М. Конкуренция / М. Портер ; [пер. с англ.]. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 495 с.

22. Camagni R. On the concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading? / R. Camagni // *Urban Studies*. – 2002. – no.13. – Vol. 39. – p. 2395-2411.
23. Matykowski R. Regionalizm v polskich badaniach geograficznych / R. Matykowski // *Geografia osadnictwa, ludności i turystyki wobec transformacji systemowej*. – Toruń, 1997. – s. 197-211.

References

1. Tulchynska, S.O. (2012), "Approaches to the definition of "region" in modern conditions", *Efektivna ekonomika : elektronne naukove fakhove vydannia*, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1201> (access date January 20, 2015)
2. Dolishnii, M.I., Bielenkyi, P.Yu. and Homelska, N.I. (2006), "Strategic factors of global competition and provide mechanisms for regional competitiveness", *Konkurentospromozhnist: problemy nauky ta praktyky* [Competitiveness: Issues of science and practice], monograph, INZhEK, Kharkiv, pp. 9-31.
3. *Rehion yak odynytsia sotsialno-ekonomichnoho prostoru* [The region as a unit of social and economic space], available at: http://pidruchniki.com/15980319/ekonomika/region_odynitsya_sotsialno-ekonomichnoho_prostoru#41 (access date January 20, 2015).
4. Tishchenko, A.N., Kizim, I.A., Kubakh, A.I. and Davyskiba, E.V. (2005), *Ekonomicheskyy potentsial regiona: analiz, otsenka, diagnostika* [The economic potential of the region: analysis, evaluation, diagnosis], monograph, ID INZhEK, Kharkov, 176 p.
5. Keretsman, V.Yu. (2002), *Derzhavne rehiliuvannia rehionalnoho rozvytku: teoretychni aspekty* [State regulation of regional development: theoretical aspects], Vydavnytstvo UADU, Kyiv, 188 p.
6. Malynovskyy, V. (2012), "Conceptualization of the concept of "region"", *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydenyovi Ukrainy*, issue 4, pp. 163-170.
7. Rumiantsev, A.M. (1972), *Ekonomicheskaya entsyklopediya. Politicheskaya ekonomiya. V chetyrekh tomakh* [Economic Encyclopedia. The Political Economy. In four volumes], "Sovetskaya entsyklopediya", vol. 1, Moscow, Russia, 560 p.
8. Kozhurin, F.D. (1990), *Sovershenstvovanie regionalnogo upravleniya* [Improvement of regional governance], Znanie, Moscow, Russia, 64 p.
9. *Slovyk z rehionalnoi polityky* [Dictionary of regional policy], available at: <http://eu.prostir.ua/library/1405.html> (access date January 21, 2015).
10. Vermenych, Ya.V. (2001), *Istorychna rehionalistyka v Ukraini: sprobа kontseptualnoho analizu* [Historical regionalism in Ukraine: an attempt to conceptual analysis], Kyiv, 232 p.
11. Alaev, E.B. (1983), *Sotsialno-ekonomicheskaya geografiya: Poniatiyno-terminologicheskyy slovar* [Socio-economic geography: conceptual and terminological dictionary], Mysl, Moscow, Russia, 350 p.
12. Nekrasov, N.N. (1978), *Regionalnaya ekonomika* [Regional Economy], Ekonomika, Moscow, Russia, 382 p.
13. Bubenko, P.T. (2002), *Rehionalni aspekty innovatsiynoho rozvytku* [Regional aspects of innovation development], monograph, NTU "KhPI", Kharkiv, 316 p.
14. Granberg, A.G. and Valentey, P.T. (2006), *Dvizhenie regionov Rossii k innovatsionnoy ekonomike* [The movement of the regions of Russia to the innovation economy], Nauka, Moscow, Russia, 402 p.
15. Romaniuk, S.A. (2001), *Polityka rehionalnoho rozvytku v Ukraini: suchasnyi stan i novi mozhyvosti: Rehionalni doslidzhennia* [Regional Development Policy in Ukraine: Current State and new features: Regional surveys], monograph, UADU, Kyiv, 112 p.
16. Shilov, V. (1997), "Three approaches to the concept of "Region"", *Region. Problemy i perspektivy*, no. 4, pp. 50-51.
17. Verkhovna Rada Ukrainy (2005), *Pro stymuliuvannia rozvytku rehioniv* [On stimulating regional development], Zakon Ukrainy vid 08/09/2005 r. No.2850-IV, *VVR Ukrainy*, no.51, st. 548.
18. *Pro komisiyu z rozrobky Kontseptsii derzhavnoi rehionalnoi polityky Ukrainy* [About the Commission to develop the concept of state regional policy of Ukraine], Rozporiadzhennia Prezidenta Ukrainy vid 30.09.1999 r. No. 241/99-rp, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/241/99-%D1%80%D0%BF> (access date January 21, 2015)
19. Brukova, I.V. (2005), "Theoretical Foundations region's competitiveness", *Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no.15, pp. 61-70.
20. Krugman, P. (1996), "Making sense of the competitiveness debate", *Oxford Review of Economic Policy*, no. 12(3), pp. 17-25.
21. Porter, M. (2000), *Konkurentsia* [Competition], Izdatelskiy dom "Viliams", Moscow, Russia, 495 p.
22. Camagni, R. (2002), "On the concept of Territorial Competitiveness: Sound or Misleading?", *Urban Studies*, no. 13, Vol. 39, pp. 2395-2411.
23. Matykowski, R. (1997), "Regionalizm v polskich badaniach geograficznych", *Geografia osadnictwa, ludności i turystyki wobec transformacji systemowej*, Toruń, Poland, pp. 197-211.

Ценклер Н.І. РЕГІОН: ПОЛІАСПЕКТНІСТЬ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ

Мета – аналіз поняття «регіон», доведення поліаспектності змісту цього поняття та пропонування його авторського тлумачення.

Методика дослідження. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних вчених за досліджуваною проблемою, законодавчі та нормативні акти України. В процесі роботи були використані загальнонаукові методи, зокрема: методи формальної логіки, систематизації та узагальнення.

Результати. Проведено аналіз дефініції «регіон» та встановлено, що під вищезгаданим поняттям розуміються різноманітні просторові системи різних масштабів – від групи держав до кількох невеликих за площею адміністративно-територіальних одиниць і навіть їх частин, що характеризується спільністю території, населення, історії, культури, економічного розвитку та напрямків вирішення проблематики. Обґрунтовано, що з точки зору міжнародних інтеграційних процесів категорія «регіон» має розглядатися у дещо ширшому розумінні, ніж це прийнято у вітчизняній регіональній економіці. З точки зору національної економіки, як сукупності взаємопов'язаних регіональних суспільних систем, регіони найдоцільніше розглядати у рамках наявної системи адміністративно-територіального устрою. Такий підхід забезпечує можливість налагодження чіткої системи розробки, реалізації та контролю за результатами низки державних стратегій і програм, а також дозволяє здійснювати постійний моніторинг та внутрішньодержавні міжрегіональні порівняння. У той же час, розглядаючи регіональну структуру держави «ззовні», необхідно відзначити, що виділення певних суспільно-територіальних одиниць буде значно відрізнятися від наявної системи адміністративно-територіального устрою.

Наукова новизна. Обґрунтовано, що регіон повинен розглядатися як обмежена частина простору, яка має історико-культурну ідентичність відображену у суспільній свідомості населення, спільні риси природно-географічного потенціалу та соціально-економічного розвитку, а також може бути об'єднана спільними поліфункціональними інституціями.

Практична значущість. Окремі положення наукового дослідження можуть бути використані в навчальному процесі при викладанні таких дисциплін, як: «Регіональна економіка», «Національна економіка» тощо, а також при написанні наукових робіт.

Ключові слова: регіон, район, регіоналізація, регіональна економіка, регіональна політика, розвиток.

Tsenkler N.I. REGION: MULTIDIMENSIONAL MEANING OF THE CONCEPT

Purpose – analysis of the concept of "region" proof of concept multidimensional content and offering his interpretation of copyright.

Methodology of research. The theoretical basis of the study is scientific work by local scientists investigated problem, laws and regulations of Ukraine. In the process of general scientific methods were used, including: methods of formal logic, systematization and generalization.

Findings. The analysis of the definition "region" and found that under the above concept refers to a variety of spatial systems of different scales – from the group of up to a few small area of administrative units and even parts characterized common territory, population, history, culture, economic development directions and solve problems. Proved that in terms of international integration processes category "region" should be seen in a somewhat broader than is usual in the domestic regional economy. In terms of the national economy as a set of interrelated regional social systems, regions would be best considered within the existing system of administrative and territorial division. This approach provides the possibility of establishing a clear system design, implementation and monitoring of a series of government policies and programs, and allows the government to monitor domestic and inter-regional comparisons. At the same time, considering the regional structure of the state "outside", it should be noted that the selection of certain social units will be significantly different from the existing system of administrative and territorial division.

Originality. We believe that the region should be considered as part of the limited space that has historical and cultural identity reflected in public awareness, common features natural potential geographic and socio-economic development, and can be combined together polyfunctional institutions.

Practical value. Some provisions of the research can be used in the classroom when teaching such subjects as: "Regional Economics", "national economy", etc., as well as writing research papers.

Key words: region, area, regionalization, regional economy, regional policy, development.

Ценклер Н.И. РЕГИОН: ПОЛИАСПЕКТНІСТЬ СОДЕРЖАНИЯ ПОНЯТИЯ

Цель – анализ понятия «регіон», доведение полиаспектности содержания этого понятия и предложение его авторского толкования.

Методика исследования. Теоретической основой исследования являются научные труды отечественных ученых по исследуемой проблеме, законодательные и нормативные акты Украины. В процессе работы были использованы общенаучные методы, в частности: методы формальной логики, систематизации и обобщения.

Результаты. Проведен анализ дефиниции «регіон» и установлено, что под вышеупомянутым понятием понимаются различные пространственные системы различных масштабов – от группы государств в нескольких небольших по площади административно-территориальных единиц и даже их частей, характеризующаяся общностью территории, населения, истории, культуры, экономического развития и направлений решения проблематики. Обосновано, что с точки зрения международных интеграционных процессов категория «регіон» должно рассматриваться в несколько более широком смысле, чем это принято в отечественной региональной экономике. С точки зрения национальной экономики, как совокупности взаимосвязанных региональных общественных систем, регионы целесообразно рассматривать в рамках существующей системы административно-территориального устройства. Такой подход обеспечивает возможность налаживания четкой системы разработки, реализации и контроля за результатами ряда государственных стратегий и программ, а также позволяет осуществлять постоянный мониторинг и внутригосударственные межрегиональные сравнения. В то же время, рассматривая региональную структуру государства «извне», необходимо отметить, что

выделение определенных общественно-территориальных единиц будет значительно отличаться от существующей системы административно-территориального устройства.

Научная новизна. Обосновано, что регион должен рассматриваться как ограниченная часть пространства, которое должно историко-культурную идентичность отраженную в общественном сознании населения, общие черты естественно-географического потенциала и социально-экономического развития, а также может быть объединена общими полифункциональными институтами.

Практическая значимость. Отдельные положения научного исследования могут быть использованы в учебном процессе при преподавании таких дисциплин, как: «Региональная экономика», «Национальная экономика» и т.п., а также при написании научных работ.

Ключевые слова: регион, район, регионализация, региональная экономика, региональная политика, развитие.

УДК 332.1:338.24

Черемісіна Т.В.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Бердянський державний педагогічний університет

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ» ТА «РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ» В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування системи управління регіональним розвитком зростає значення стратегічного планування як важеля прямого впливу держави на процеси збалансованого відтворення регіональних комплексів.

У науковій літературі регіональне управління та розвиток набуває ознак фахової діяльності, яке вміщується в системі регіонального менеджменту. При всій важливості питань регіонального розвитку, його аналіз у науковій літературі є епізодичним і недостатньо комплексним, відсутні науково обґрунтовані і апробовані висновки щодо важливості саме регіонального менеджменту як важливої складової регіонального управління, що ставить досліджувану проблему у розряд актуальних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дослідження та співвідношення понять «регіональний менеджмент» та «регіональне управління» в системі регіонального розвитку доцільно розглянути поняття «менеджмент» та «управління».

Поняття «менеджмент» дуже швидко і невідворотно поповнило науково-технічну термінологію, але й досі немає чіткої визначеності щодо розуміння та вживання поняття «менеджмент» відповідно до нових умов господарювання. При цьому часто появу терміна «менеджмент» пояснюють лише модними іноземними віяннями, розглядаючи його досить поверхнево. Також слід відзначити, що в значній кількості науково-технічної літератури замість поняття «менеджмент» як синонім вживають термін «управління» [4; 15; 12] або використовують їх одночасно [10]. Крім того, у нормативних документах (НД) термін «менеджмент» взагалі не узаконено [5] і навіть в національних НД, гармонізованих з міжнародними стандартами, для перекладу словосполук з терміном менеджмент без врахування суті тексту вживають термін «управління».

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення понять «менеджмент» та «управління», а також з'ясування співвідношення цих понять в системі регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Що стосується сучасного тлумачення понять «управління» і «менеджмент», то вони в окремих наукових джерелах трактуються по-різному та мають особливі відмінності.

По-перше, названі поняття ототожнюються, що пояснюється тим, що в словнику англійської сучасної мови поняття «менеджмент» перекладається як «управління», «завідування», «вміння володіти», «керівництво», «дирекція», «адміністрація» тощо.

По-друге, ряд дослідників вважає, що поняття «менеджмент» вужче за поняття «управління»; воно є одним із видів управління, менеджмент в основному стосується різних аспектів діяльності керівника, в той час як поняття управління охоплює всю галузь людських взаємовідносин в системі «керівники – виконавці», включаючи колективних суб'єктів управління.

По-третє, поняття «менеджмент» трактується як «зовсім інше управління, якому треба ретельно і довго вчитися», це «антонім нашого традиційного уявлення про управління».

Проведений аналіз економічної літератури дозволив встановити сутність терміну «управління». На сьогоднішній день існує чимало визначень сутності управління. Трактуювання цього терміну автори